

З.М.Сирота

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

Естетичне виховання в єдності з розумовим, моральним, трудовим, фізичним дає великі можливості для всебічного і гармонійного розвитку підростаючого покоління, формування у нього високих моральних якостей, патріотичних почуттів.

Необхідність глибокого вивчення й узагальнення досвіду естетичного виховання учнів сільської школи, формування у них естетичних смаків, інтересів, поглядів обумовлюється потребами суспільства. В педагогічній літературі проблему естетичного виховання учнів розглядали К.Д.Ушинський, А.І.Буров, В.О.Кудін, Д.А.Кикнадзе, Б.Т.Ліхачов, В.О.Сухомлинський. Дослідження цієї проблеми дає змогу виділити – при збереженні спільності мети, завдань і змісту естетичного виховання підростаючого покоління – специфічні особливості його здійснення в сільських умовах, що впливають на практику роботи школи, на виховний процес.

Крім того, до вивчення даного питання спонукає й та обставина, що окремі вчителі сільських шкіл дотримуються хибної думки, ніби повноцінний естетичний розвиток особи учня можливий тільки в міській школі, бо там до послуг учителів театри, концертні зали, філармонії, картинні галереї тощо. В цьому зв'язку важливим є виявлення можливостей сільської школи, накреслення ефективних шляхів естетичного виховання, які б відповідали основним завданням виховання і впливали з умов роботи в сільській місцевості.

Тривалі спостереження за діяльністю кращих сільських шкіл, вивчення досвіду окремих учителів, педагогічних колективів дають підстави стверджувати:

а) успіх естетичного виховання залежить від найраціональнішого використання наявних у сільських умовах засобів естетичного впливу, зокрема, природи, праці, побуту, художньої літератури, декоративно-ужиткового мистецтва, кіно, телебачення;

б) важливе значення мають характер і якість естетичної інформації та естетичної діяльності сільських школярів;

в) оптимальні умови для успішного вирішення завдань естетичного виховання сільських школярів створюються при цілеспрямованій діяльності всього педагогічного колективу, що потребує підвищення рівня естетичної підготовленості самих учителів, а також естетичної організації середовища.

Естетичне виховання як педагогічний процес може розглядатися як системна цілісність в тому разі, коли всі його елементи, включаючи виховання мистецтвом, пов'язані між собою єдиною естетичною основою.

Суть системи полягає у взаємодії основоположних елементів предмета дослідження.

При визначенні компонентів системи естетичного виховання в школі слід брати до уваги зміст і завдання його як складової частини виховання.

Естетичне виховання дитини розглядається як формування в неї естетичного ставлення до дійсності, активізація її творчої діяльності „за законами краси”. В шкільні роки учень оволодіває суспільно-історичним естетичним досвідом, що передається з покоління в покоління у вигляді знань, умінь і навичок естетичної діяльності, які впливають на формування смаків і поглядів, сприяють розвитку естетичних почуттів.

Соціальна обумовленість естетичного виховання школярів не означає, що воно зводиться до простого нагромадження знань, умінь і навичок. Навпаки, це свідчить про складність і багатогранність процесу становлення дитини як особи, розвитку її інтелектуальної і емоційної сфер, формування естетичної свідомості [1, 7].

Естетична свідомість як форма суспільної свідомості виникла на основі естетичного ставлення людини до дійсності. Тут активну роль, крім чуттєвої, відіграють мислительна, інтелектуальна діяльність людини, яка й обумовлює розуміння естетичної цінності творів мистецтва і явищ навколишньої дійсності.

Дослідники системи естетичного виховання вказують на тісний, органічний зв'язок її та естетичної інформації.

Оволодіння необхідною естетичною інформацією являє собою цілеспрямовану діяльність як учнів, так і вчителів. Основним у цьому процесі є організація різноманітних видів діяльності школярів, мета якої – формування світогляду, опанування знань, розвиток творчих здібностей. Естетичні знання, уміння і навички при цьому тісно взаємозв'язані, взаємозалежні і в своїй єдності визначають рівень естетичного ставлення учнів до навколишньої дійсності. Якісно змінюючись у процесі естетичного розвитку дитини, вони перетворюються у внутрішні мотиви поведінки.

Правильна організація процесу оволодіння естетичною інформацією характеризується вдосконаленням кожного з компонентів естетичного виховання учнів – набуттям нових знань, опануванням нових понять, умінь і навичок, створенням нових взаємозв'язків між самими компонентами. При цьому встановлюються також зв'язки між знаннями, вміннями і навичками, що формуються на даному етапі, з тими, що набуті попередньо, між самими естетичними знаннями і вмінням керуватися ними в повсякденній діяльності, між естетичними і моральними, ідейними, науковими поняттями тощо. Утворення таких взаємозв'язків і є однією з характерних ознак системності.

Усе це підводить до висновку, що процес естетичного виховання учнів у сільській школі може успішно здійснюватися на основі поєднання таких системоформуючих компонентів: а) оволодіння соціально-історичним естетичним досвідом; б) формування умінь, навичок і звичок естетичної діяльності; в) естетична організація середовища.

Відомо, що основна роль у формуванні естетичних смаків, поглядів,

естетичного ставлення до дійсності належить мистецтву. Як специфічна форма відображення дійсності, воно розкриває перед дітьми історію розвитку людства, відображає найрізноманітніші прояви життя, допомагає проникати у внутрішній світ людини, розуміти гармонію почуттів, бачити навколишнє. Продукт суспільного розвитку мистецтво „формується під впливом суспільства, і, в свою чергу, само впливає на суспільне життя, виховуючи в людях відповідні художні ідеали, погляди, їх художньо-естетичні смаки” [2, 134].

Видатні педагоги Н.К.Крупська, А.С.Макаренко, С.Т.Шацький підкреслювали виняткове значення природних факторів естетичного впливу. А.С.Макаренко, наприклад, естетичні почуття, що виникають під впливом навколишньої дійсності, відносив до таких самих категорій прекрасного, піднесеного і величного, як і почуття, зумовлені впливом мистецтва.

Про педагогічну ефективність природи та інших специфічних можливостей села в естетичному розвитку школярів яскраво свідчать і практика та педагогічні дослідження визначних педагогів різного часу.

На думку К.Д.Ушинського, наша рідна природа, її воля, величні простори і „лани з хлібами, що хвилюються”, „рожева весна і золота осінь” виховують любов до рідної землі, виховують справжні естетичні смаки, огиду до всього потворного як у природі, так і у відносинах між людьми і в творах мистецтва: „Бідолашна дитина, якщо вона зросла, не зірвавши польової квітки, не прим’явши на привіллї зеленої трави! Ніколи вона не розвинеться з тією повнотою й свіжістю, до яких здатна душа людська: розвиток її завжди відгонитиме душною атмосферою замкнених будинків” [4, 35].

Використовуючи природу як фактор естетичного виховання учнів, необхідно враховувати, що в сучасному селі існує природа двох типів: так звана „дика”, тобто споконвічна, первісна природа і організована природа, олюднена, створена на протязі багатьох віків людськими руками. Обидва типи природи як виховні фактори можуть бути об’єктом естетичного сприйняття, засобом естетичного розвитку особи сільського школяра.

Проте природа сама по собі не виховує. І даремно думати, як стверджував В.О.Сухомлинський, що коли людину залишити наодинці з природою, то вона стане кращою, вихованішою, гуманнішою. Виховує лише активна взаємодія людини з природою. І яскравим прикладом організації такої взаємодії стала його „Школа радості”. „Куточки краси”, „куточки мрії”, „острови чудес” створювалися руками самих дітей і стали щедрим джерелом виховання естетичного ставлення до природи, до праці. В них – дитяча фантазія, творча думка, а разом з тим і естетична насолода, фактор формування естетичних смаків.

Розвинена чутливість учнів до краси природи, до найрізноманітніших її проявів допомагає сільським дітям зрозуміти і сприйняти ті твори мистецтва, у яких відображені явища природи або ж ті почуття, які виникають під враженням від цих явищ. У той же час твори мистецтва допомагають сприймати красу навколишнього світу.

У процесі-естетичного виховання сільських школярів мають вирішуватися два провідних, взаємозв'язаних завдання: на основі розкриття краси природи, розвитку естетичного сприймання явищ природи, ставлення до неї і формувати уміння і навички творчого перетворення природи „за законами краси”.

Одним з основних завдань естетичного виховання учнів в умовах села є естетична організація їхнього побуту, формування у них поняття краси, потреби самим вносити елементи її в повсякденне життя. Учні мають добре усвідомити критерії краси в побуті і поведінці, навчитися керуватися ними відповідно до морально-естетичних норм нашого суспільства.

Враховуючи можливості явища переносу, при якому набуті в одних ситуаціях знання, вміння і навички проявляються тією ж мірою в інших ситуаціях, відмінних від тих, у яких вони формувалися, можна стверджувати: знання про естетику, вміння і навички естетичної діяльності, сформовані за допомогою таких факторів, як природа, побут, окремі види мистецтва, народна художня творчість, становитимуть основу формування естетичного ставлення сільських школярів до більш складних видів мистецтва і явищ навколишньої дійсності, забезпечивши, таким чином, повноцінність естетичного розвитку.

Список використаних джерел

1. Буров А.И. К вопросу о системе эстетического воспитания. В кн.: Актуальные проблемы педагогики и эстетическое воспитание. М.: „Искусство”, 1973. – С.7.
2. Кудин В.О. Эстетика. Київський університет, 1967. – 146с.
3. Сухомлинський В.А. Сердце отдаю детям. К.: „Радянська школа”, 1973. – С.53.
4. Ушинський К.Д. Твори, Т.2. К.: „Радянська школа”, 1954. – С.50.